

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Hodnocení efektivity režimu nešíření
jaderných zbraní
Adam Surňák**

Plzeň 2012

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a britsko-americká studia

Bakalářská práce

**Hodnocení efektivity režimu nešíření
jaderných zbraní**

Adam Surňák

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

Chtěl bych poděkovat vedoucímu práce PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D. za zajímavé podněty, užitečné připomínky k této práci a vstřícný přístup po celou dobu konzultací.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Vymezení režimu nešíření jaderných zbraní.....	9
2.1 Co je to režim nešíření jaderných zbraní.....	9
2.2.1 Mezinárodní agentura pro atomovou energii.....	10
2.2.2 Smlouva o částečném zákazu jaderných testů.....	11
2.2.3 Smlouva o nešíření jaderných zbraní.....	12
2.2.4 Rozhovory o omezení strategických zbraní.....	15
2.2.5 Smlouva o antibalistických střelách.....	15
2.2.6 Smlouva o omezení podzemních zkoušek.....	16
2.2.7 Smlouva o redukci strategických zbraní I.....	17
2.2.8 Smlouva o redukci strategických zbraní II.....	19
2.2.9 Smlouva o úplném zákazu jaderných testů.....	20
2.2.10 Smlouva o redukci strategických zbraní III.....	21
2.2.11 Smlouva o omezení strategických ofenzivních zbraní.....	22
2.2.12 Nová smlouva o redukci strategických zbraní.....	23
2.2.13 Bezjaderné zóny.....	24
3. Případové studie.....	27
3.1 Severní Korea.....	27
3.1.1 Počátky jaderného programu KLRD.....	27
3.1.2 První severokorejská krize.....	28
3.1.3 Druhá severokorejská krize.....	30
3.1.4 Shrnutí.....	30
3.2 Írán.....	31
3.2.1 Počátky íránského jaderného programu.....	31
3.2.2 Porušování dohody o zárukách.....	33
3.2.3 Shrnutí.....	34
3.3 Jihoafrická republika.....	34
3.3.1 Jihoafrický jaderný program.....	34
3.3.2 Jaderné odzbrojení.....	36
3.3.3 Shrnutí.....	37
4. Závěr.....	38
5. Seznam použité literatury a pramenů.....	40
6. Resumé.....	47

1. Úvod

Šestého a devátého května roku 1945 byly poprvé použity jaderné zbraně během amerického útoku na japonská města Hirošima a Nagasaki. Jmenovaly se Fat Man („Tlustoch“) a Little Boy („Prcek“) a měly sílu 21 a 15 kilotun TNT, respektive¹. Když Japonská vláda viděla, co tyto bomby dokáží, vzdala se. Celkem zahynulo přes 150 000 lidí a obě tato města byla téměř srovnána se zemí².

„Tlustoch“ a „Prcek“ byly dosud jediné jaderné zbraně použité ve válce. Ačkoliv od té doby počet jaderných zbraní a států, které je drží, mnohonásobně vzrostl, jaderné zbraně jako takové se staly spíše položkou na seznamu vyjednávačů, kde představují hrozbu pro státy, které je nemají.

Přesto však existuje tím větší nebezpečí, že se historie bude opakovat, čím víc zemí bude jadernými zbraněmi disponovat. I proto bylo v rámci OSN podepsáno několik smluv, které měly za účel ztížit dostupnost jaderných zbraní a zpomalit až zastavit státy před jejich získáním. Dalším důvodem byla snaha jaderných mocností udržet si pomocí jaderných zbraní výsadní postavení v mezinárodním systému. Především to byla Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Nuclear Non-Proliferation Treaty, dále jen NPT) z roku 1968 (v platnosti od 1970)³ – té se budu nadále věnovat především. Tou dobou už ale mělo jaderné zbraně pět států – Spojené státy (první test 1945), Sovětský svaz (první test 1949), Spojené království (první test 1952), Francie (první test 1960) a Čína (první test 1964)⁴. Tedy všichni stáli členové Rady bezpečnosti OSN.

Od vzniku NPT získalo jaderné zbraně pravděpodobně dalších pět států – Indie (první test 1974), Pákistán (první test 1998), Izrael (první test pravděpodobně 1979), Jihoafrická republika (první test 1970) a Severní Korea (první test 2006)⁵.

1 Nuclear Weapons Archive. The First Atomic Weapons.

<http://nuclearweaponarchive.org/Usa/Med/Lbfm.html>. 9. března 2012.

2 Hiroshima & Nagasaki Remembered. Hiroshima & Nagasaki 60 Years Later. <http://www.hiroshima-remembered.com/>. 9. březen 2012.

3 United Nations. Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Background Information. <http://www.un.org/en/conf/npt/2005/background.html>. 9. březen 2012.

4 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Nuclear Testing 1945-2009. <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-7-nuclear-testing-1945-2009/>. 29. březen 2012.

5 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Nuclear Testing 1945-2009. <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-7-nuclear-testing-1945-2009/>. 29. březen 2012.

Jihoafrická republika se jako jediný stát svých jaderných zbraní vzdala a podepsala tuto smlouvu. Ostatní nepodepsali. Izrael odmítá na otázky ohledně vlastnictví jaderných zbraní odpovídat. Severní Korea je jediným státem, který smlouvu podepsal, ale poté odstoupil⁶. Program na vývoj jaderných zbraní měly i státy jako Libye, Brazílie, Argentina, Irák, Sýrie, Jižní Korea a Tchaj-wan, z různých důvodů ho však ukončily⁷.

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda můžeme být ve výše nastíněné situaci spokojeni s tím, jak NPT funguje. Dále, zda můžeme NPT považovat za efektivní režim, kterému se daří plnit jím stanovené cíle. Abych mohl získat odpovědi na tyto otázky, budu muset prozkoumat režim jako takový, tedy co všechno se dá považovat za jeho součást a jaké cíle si tento režim vytyčil.

Jádrem textu bude několik případových studií popisujících úspěchy a neúspěchy režimu nešíření jaderných zbraní. Z analýzy těchto případů doufám získat dostatečné údaje ke zhodnocení efektivity NPT. Nejdříve je třeba vymezit si základní pojmy a definovat pole působnosti, tj. samotný režim nešíření jaderných zbraní – určit, které smlouvy do něho patří a které ne.

V první části textu se budu zabývat režimem nešíření jaderných zbraní jako takovým. Definuji si, co to vlastně je, jaké smlouvy do něho patří, jaké má cíle a jaké prostředky může použít k jejich dosažení, dále pak jak může ve svých cílech selhat a jak jich může naopak dosáhnout. Také zhodnotím efektivitu jednotlivých částí režimu.

Druhá část textu bude věnována případovým studiím, a to konkrétně případovým studiím Severní Koreje, Jihoafrické republiky a Íránu. Severní Korea je jedinou zemí, která dosud odstoupila z NPT. Poté získala jaderné zbraně a je nyní nestabilním a nebezpečným hráčem mezinárodního systému. Tato případová studie ukazuje neúspěch režimu nešíření jaderných zbraní. Může nám ale ukázat, které mechanismy selhaly a jak tomu do budoucna zabránit.

6 Nuclear Weapons Archive. South Africa's Nuclear Weapons Program. <http://nuclearweaponarchive.org/Safrica/SADisarming.html>. 9. březen 2012.
BBC News. North Korea Withdraws From Nuclear Pact. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/2644593.stm>. 9. březen 2012.
Federation of American Scientists. Nuclear Weapons. <http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/>. 9. březen 2012.

7 Arms Control Association. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>. 20. duben 2012.

Írán je právě takovým případem, kde nám mohou pomoci údaje z případu Severní Koreje, aby se podobná situace neopakovala. V současné době se Írán snaží získat prostředky na obohacování uranu, a tím se přiblížit k výrobě své první jaderné zbraně. Odstoupení od NPT by pak pravděpodobně bylo jen otázkou času. Mezinárodní společenství se pokouší těmto snahám zabránit různými prostředky.

Posledním případem je jediná země, která sice jaderné zbraně měla, ale sama a dobrovolně se jich vzdala. Je to Jihoafrická republika, která poté podepsala NPT a může posloužit jako příklad úspěchu režimu a ukázka toho, že jaderné odzbrojení je možné.

Třetí část textu bude závěr, ve kterém shrnu a analyzuji poznatky získané z jednotlivých případových studií. Doufám na jejich základě vyhodnotit efektivitu režimu nešíření jaderných zbraní a snad i poukázat na některé jeho nedostatky.

2. Vymezení režimu nešíření jaderných zbraní

V první řadě je třeba vymezit základní pojmy a problematiku režimu nešíření jaderných zbraní. Považuji za nutné vymezit, co je to režim a zda je možno pokus o zabránění šíření jaderných zbraní chápat jako režim. Následně pak určím, co považuji za součást tohoto režimu a jak to přispívá k plnění funkce tohoto režimu. U některých součástí budu schopen určit jejich efektivitu, jiným se budu věnovat v dalších částech práce.

2.1 Co je to režim nešíření jaderných zbraní

Režimy jsou problematickým pojmem, který je užíván ve více významech. Existuje však definice, která je označována za konsensuální⁸. Podle ní jsou režimy „implicitní nebo explicitní principy, normy, pravidla a rozhodovací procesy, v jejichž rámci konvergují očekávání aktérů v dané oblasti mezinárodních vztahů. Principy jsou názory na fakta, příčiny a spravedlnost. Normy jsou standardy chování definované v pojmech práv a povinností. Pravidla jsou specifická ustanovení ve formě zákazů a příkazů k jednání. Rozhodovací proces je tvořen směrodatnými opatřeními pro tvorbu a implementaci kolektivního výběru“⁹.

Pro zjednodušení se dá říct, že režimy jsou kodifikované zvyklosti bez organizační struktury, které ulehčují předvídatelnost či přímo určují chování aktérů mezinárodního systému.

Z tohoto pohledu můžeme chápat pokus o omezení šíření jaderných zbraní jako režim, resp. soustavu smluv, které určují nebo omezují chování aktérů mezinárodního systému v problematice týkající se jaderných zbraní a jaderného materiálu. Režim má zabránit proliferaci jaderných zbraní a směřovat k úplnému jadernému odzbrojení. Tato soustava nemá žádnou organizační strukturu, která by ji zastřešovala. Výjimkou je například Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA), která funguje nezávisle jako mezinárodní organizace, ovšem zároveň v rámci režimu nešíření jaderných zbraní kontroluje jeho dodržování. Jediné

⁸ Waisová, Šárka (2008). Mezinárodní organizace a režimy (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk) s. 26.

⁹ Krasner, Stephen D. (1983). Structural cause and regime consequences: regimes as intervening variables. In: Krasner, Stephen D. (ed.), International Regimes (Ithaca: Cornell University Press) p. 2.

donucovací prostředky tak existují v rámci OSN. Existují však i jiné názory, například, že je-li vůbec NPT režimem, pak je to mnoho režimů, z nichž každý má různé členy, neboť každá smlouva má různé signatáře¹⁰.

Nyní se zaměřím na vznik samotného režimu a jeho postupného rozšiřování o další smlouvy. Analyzuji jednotlivé smlouvy, jejich přínos pro režim nešíření jaderných zbraní a u některých z nich i jejich efektivitu. Do režimu jsem zahrnul smlouvy, které se svým cílem alespoň částečně shodují s některým z cílů Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, kterou považuji pro režim za stěžejní. Část z nich se týká pouze Sovětského svazu, později Ruska, a USA. Vzhledem k faktu, že tyto státy vlastní naprostou většinu světového arzenálu jaderných zbraní, považuji to za vhodné.

2.2.1 Mezinárodní agentura pro atomovou energii

V roce 1953 prezident Eisenhower navrhl zřízení mezinárodní instituce, která by kontrolovala a propagovala mírové využití jaderné energie¹¹. Po několika konferencích pak v roce 1957 skutečně vznikla Mezinárodní agentura pro atomovou energii. IAEA sice vznikla samostatnou smlouvou mimo OSN, avšak přímo podléhá Radě bezpečnosti i Valnému shromáždění.

Tato agentura je důležitá pro efektivní fungování režimu nešíření jaderných zbraní, protože má na starosti dozor nad bezpečností a provádí inspekce a kontroly, aby nedošlo ke zneužití jaderného materiálu. Transfery tohoto materiálu jsou sice bilaterální, avšak IAEA na ně dohlíží. Dá se říct, že právě díky doзору této agentury je možné obchodovat s jaderným materiálem, aniž by při tom došlo k proliferační. Včasné zjištění zneužití sice samo nestačí k prevenci proliferační, avšak často je dostatečně odrazující. Navíc v případech, kdy by skutečně ke zneužití došlo a IAEA by ho nedokázala zastavit, Rada bezpečnosti může podniknout další kroky¹². IAEA tu vlastně ani není od toho, aby zabránila tomuto zneužití, nýbrž aby před ním pouze včas varovala¹³.

Tato organizace má však i své kritiky, kteří tvrdí, že není schopná kontrolovat

10 Brzoska, Michael (1992). Is the Nuclear Non-Proliferation System a Regime? A Comment on Trevor McMorris Tate. *Journal of Peace Research*, vol. 29, no. 2, p. 215-220.

11 Fischer, David (1997). *History of the International Atomic Energy Agency: the first forty years* (Vienna: International Atomic Energy Agency) p. 2, 108-109.

12 Tate, Trevor (1990). Regime building in the Non-Proliferation system. *Journal of Peace Research*, vol. 24, no. 4, p. 403.

13 Simpson, John (1994). Post Cold War NPT. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), vol. 70, no. 1. p. 20.

všechny své členy a nemá při svých kontrolách neomezený přístup ke všem zařízením. Navíc se zabezpečení nedá použít na neoznamovaný materiál nebo nelegální zařízení¹⁴. Často čelí nespolupráci ze strany svých členů a politickým intrikám, navíc není jasný názor, jakou roli by do budoucna měla plnit. Poskytovatelské státy chtějí silné kontrolní mechanismy, zatímco příjemci je vidí jako narušení vlastní suverenity. Přesto však je to v současnosti jediná organizace, která je schopná tyto kontroly celosvětově provádět. Navíc veškeré dohody týkající se přesunu štěpného materiálu prochází skrze tuto agenturu¹⁵.

K opravdu efektivnímu fungování IAEA chybí dostatečné pravomoci a spolupráce všech členských států. Celkově vzato ale můžeme působení této agentury vnímat pozitivně, protože plní funkci včasného varování. Částečně za to může i fakt, že všichni členové tohoto režimu se musí podrobovat inspekcím, kterých může být někdy až 26 ročně¹⁶, což velice znesnadňuje jakékoliv snahy o zneužití štěpného materiálu. Díky podpoře ze západu i z východu zůstává tato agentura jedním z nejdůležitějších prvků režimu nešíření jaderných zbraní.

2.2.2 Smlouva o částečném zákazu jaderných testů

Na začátku padesátých let začalo být běžným jevem testování jaderných zbraní v pacifiku. Testovány byly zbraně, jejichž síla mnohonásobně předčila sílu bomb svržených za druhé světové války. Vrcholem byl americký test z března roku 1954, kdy byla svržena bomba tisíckrát silnější než Little Boy. Vedlejším produktem všech těchto testů byl radioaktivní spad, který zamořoval životní prostředí. Při některých testech dokonce došlo k zásahu lidí, neboť nebezpečná oblast byla větší než se čekalo. Například při výše zmíněném testu byli nemocí z ozáření postiženi japonští rybáři. Všem začalo být zřejmé, že tento trend je pro životní prostředí neudržitelný, a tak v roce 1955 začaly snahy o zastavení jaderných testů.

Vyjednávání o podobě tohoto zákazu byla velice problematická, protože každá ze stran zastávala střídavě různé názory. Všichni byli ochotni zcela zakázat jaderné testy, avšak Francie chtěla k dohodě připojit i odzbrojení a zákaz jaderných zbraní, zatímco Sovětský svaz nebyl ochoten přijmout kontrolní mechanismy navržené Spojenými státy a Velkou Británií. Hlavním problémem bylo testování

14 US Congress (1983) Nuclear Safeguards: A Reader (Washington, D.C.: U.S. G.P.O.) p. 732.

15 Tate, Trevor (1990). Regime building in the Non-Proliferation system. Journal of Peace Research, vol. 24, no. 4, p. 404.

16 Herzig, Christopher (1983). IAEA Safeguards. International Security, vol. 7, no. 4, p. 196.

jaderných zbraní pod zemí, neboť bez kontrolních mechanismů nebylo možno dokázat, zda šlo o zemětřesení nebo jaderný výbuch. Západní státy však nebyly ochotny vytvořit smlouvu bez kontrolních mechanismů, která by byla založena jen na neověřitelných údajích a ochotě států ke spolupráci.

Po několika letech dohadů, kdy bylo testování přerušeno a obnoveno, se Spojené státy, Velká Británie a Sovětský svaz dohodli na zákazu testů jaderných zbraní pod vodou, v atmosféře a ve vesmíru. Jaderné testy tedy mohly nadále probíhat pouze pod zemí, a to jen v případě, že jaderný odpad z těchto výbuchů nebude zasahovat mimo území testujícího státu. V říjnu roku 1963 tato smlouva vstoupila v platnost. Francie a později ani Čína a Severní Korea ji nepodepsaly¹⁷.

Účinek této smlouvy je v zásadě měřitelný, neboť míra odpadních látek vznikajících při jaderných explozích ve vzduchu dosáhla na začátku šedesátých let maxima a poté začala pozvolna klesat s omezením jaderných testů¹⁸. Ty se z valné části přesunuly pod zem, kde nemohly tolik poškodit životní prostředí. Zato se však počet jaderných testů zvýšil¹⁹. V roce 1975 přestala s atmosférickými testy i Francie po procesu u Mezinárodního soudního dvora. Čína přestala v roce 1980²⁰.

Je nutné si uvědomit, že účelem této smlouvy nebylo omezení jaderných arzenálů nebo zbrojení. Hlavním účelem byla ochrana životního prostředí naší planety před radioaktivním spadem, vedlejším účelem pak bylo uvolnění napětí v bipolární konfrontaci. V obou těchto cílech smlouva v různé míře uspěla, přestože se v pozdějších letech počet jaderných zbraní zněkolikanásobil²¹.

2.2.3 Smlouva o nešíření jaderných zbraní

V roce 1964 otestovala svou první jadernou zbraň Čína, což podpořilo obavy,

17 U.S. Department of State. Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water. <http://www.state.gov/t/isn/4797.htm>. 9. březen 2012.

18 Universiteit Utrecht. Radiocarbon Dating. <http://web.science.uu.nl/AMS/Radiocarbon.htm>. 9. březen 2012.

19 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Nuclear Testing 1945-2009. <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-6-nuclear-testing-1945-2009/?Fsize=yyeojlzfzwieup>. 29. březen 2012.

20 Project of the Nuclear Age Peace Foundation. Nuclear Testing. <http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/issues/testing/introduction.htm>. 9. březen 2012.

21 Project of the Nuclear Age Peace Foundation. Nuclear Testing. <http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/issues/testing/introduction.htm>. 9. březen 2012.

Thee, Marek (1988). The Pursuit of a Comprehensive Nuclear Test Ban. *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 1, p. 9.

že by se jaderné zbraně mohly rozšířit po celém světě, které měl už J. F. Kennedy:

„Vidím možnost, že v sedmdesátých letech bude prezident Spojených států muset čelit světu, ve kterém 15 nebo 20 nebo 25 států bude mít tyto [jaderné] zbraně. Vnímám to jako největší možné nebezpečí a riziko.“²²

Tyto obavy vyústily ve snahu zabránit takové budoucnosti. Brzy se začalo jednat o smlouvě, která by zakazovala státům, které již jaderné zbraně mají, aby je poskytovaly jiným státům, či jim jakkoliv pomáhali v jejich opatření. Na druhé straně státy, které ještě jaderné zbraně neměly, nesměly ani o jejich získání jakkoliv usilovat. V roce 1965 pak proběhla konference, jejímiž hlavními tématy bylo projednávání právě této smlouvy a smlouvy o celkovém zákazu jaderných testů²³.

Výsledkem dlouhých jednání byla v roce 1968 Smlouva o nešíření jaderných zbraní, která obsahuje jedenáct článků. Tato smlouva zakazuje státům vlastnícím jaderné zbraně poskytnout tyto zbraně státům, které je nevlastní, nebo jim jakkoli pomoci nebo je pobízet k jejich získání (článek I). Dále zakazuje státům, které jaderné zbraně nevlastní, aby se o jejich získání jakkoliv snažily (článek II) a přikazuje jim podrobit se bezpečnostním opatřením IAEA (článek III). Smlouva umožňuje všem stranám pokračovat ve sdílení a spolupráci v oblasti mírového využití jaderné technologie (článek IV a V). Také říká, že státy budou nadále vyjednávat za cílem zastavení závodů ve zbrojení a omezení počtu jaderných zbraní (článek VI)²⁴.

Smlouva vstoupila v platnost v roce 1970, kdy dosáhla potřebný počet podpisů a ratifikací. Když v roce 1974 provedla jaderné testy Indie, vznikly však pochybnosti o tom, zda bude tato smlouva schopna přežít. Existovaly obavy z toho, že to dá impuls dalším státům, kteří v NPT nejsou, aby začaly se svým jaderným programem. Konkrétně se tyto obavy týkaly Izraele, Jihoafrické republiky, Brazílie, Argentiny, Chile, Španělska, Pákistánu a zemí, které sice podepsaly, ale neratifikovaly, jako bylo Japonsko, Egypt nebo Indonésie²⁵.

22 Foreign Affairs. Nuclear Disorder. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65732/graham-allison/nuclear-disorder>. 21. duben 2012.

23 Dougherty, James E. (1965). The Non-Proliferation Treaty. Russian Review, vol. 25, no. 1, p. 10.

24 International Atomic Energy Agency. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infocircs/Others/infocirc140.pdf>. 10. březen 2012.

25 Bull, Hedley (1975). Rethinking Non-Proliferation. International Affairs (Royal Institute of International

Z dnešní perspektivy můžeme naštěstí říct, že tyto obavy nebyly zcela oprávněné, přestože jaderné zbraně získaly ještě další tři státy. Jelikož velká většina států se rozhodla smlouvu podepsat, mimo ni stojí pouze státy, které již jaderné zbraně mají, takže další šíření jaderných zbraní je možné pouze vystoupením z této smlouvy nebo jejím porušením. Jak uvidíme v druhé části práce, Severní Korea si vybrala první cestu, Írán zatím následuje tu druhou.

Avšak i poté, co Indie rozšířila řady států s jadernými zbraněmi, mělo NPT svou důležitou roli. Ukazovalo totiž, že šíření jaderných zbraní se dá vyhnout. Umožnilo státům, které o jaderné zbraně nemají zájem, aby se spojily a navzájem si daly záruky, a posílilo protijaderné kontroly v mnoha zemích. Do budoucna by státy NPT měly ukázat, že vlastnit jaderné zbraně není užitečné. To se jim dosud daří tím, že je od druhé světové války nepoužily, ani jejich použitím příliš nevyhrožují²⁶.

Co se týče článků I až V, dá se říct, že je tato smlouva úspěšná, neboť přestože někdy došlo k porušení pravidel pro mírové použití jaderné energie, zatím žádná členská země NPT nezískala jaderné zbraně. Jedinou skvrnou je odstoupení Severní Koreje v roce 2003, která později jaderné zbraně vyrobila. Dalším problémem jsou země, které členy NPT nebyly a nejsou.

Jedním z hlavních problémů, se kterými se NPT potýká, jsou však vnitřní rozpory mezi státy, které jaderné zbraně nemají a státy, které je mají. Státy bez jaderných zbraní cítí, že NPT je pouze nástrojem států s jadernými zbraněmi, jak si udržet výsadní postavení v mezinárodním systému. Navíc jim chybí záruky, že proti nim jaderné zbraně nebudou použity. Nejvíce však státy bez jaderných zbraní kritizují neochotu postupovat v odzbrojování podle článku VI, vyjednávat o celkovém zákazu testů jaderných zbraní a nedostatečnou podporu spolupráce v oblasti mírového využití jaderné energie podle článku IV²⁷.

Tím se dostáváme k problematickému aktérovi NPT, a tím jsou Spojené státy.

Affairs 1944-), vol. 51, no. 2, p. 177.

26 Bull, Hedley (1975). Rethinking Non-Proliferation. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), vol. 51, no. 2, p. 188.

27 Tate, Trevor (1990). Regime Building in the Non-Proliferation system. *Journal of Peace Research*, vol. 27, no. 4, p. 404-405.

„Spojené státy se staly nejviditelnějším státem porušujícím závazky NPT o odzbrojení a nešíření“²⁸. Při mnoha příležitostech porušily NPT, ať už se jednalo o podporu Izraele při získávání jeho jaderné bomby²⁹, zavírání očí nad pákistánskou jadernou bombou³⁰, nebo odmítnutí ratifikovat celkový zákaz testů jaderných zbraní.

Můžeme tedy NPT považovat za efektivní? Částečně ano. Cíle stanovené články I až V se v dlouhodobém hledisku s vyšší či nižší měrou úspěšnosti plnit daří, avšak cíl postupného odzbrojení v článku šest se v současnosti dostává do problematické situace. Neochota států vlastnících jaderné zbraně ke spolupráci podkopává efektivitu této smlouvy i celého režimu, přestože to byly právě ony, kdo s touto smlouvou před více než čtyřiceti lety přišly.

2.2.4 Rozhovory o omezení strategických zbraní

Rozhovory o omezení strategických zbraní (SALT) začaly roku 1967 ještě před podepsáním NPT. Během vyjednávání, která trvala pět let a často se dostávala do kritických situací, kdy hrozilo, že selžou, se vlády Spojených států a Sovětského svazu shodly na tom, že je potřeba omezit závody ve zbrojení. Na konci těchto jednání stál podpis Anti-Ballistic Missile Treaty v roce 1972. Na první SALT ihned navázaly rozhovory SALT II, které pokračovaly až do roku 1979. Tyto rozhovory však neměly žádný okamžitý výsledek, jelikož se z nich Spojené státy stáhly dříve, než je senát ratifikoval. Důvodem byla právě probíhající invaze Sovětského svazu do Afghánistánu. Nicméně i tyto rozhovory měly svůj výsledek, a to jednání o první Smlouvě o redukci strategických zbraní v roce 1982³¹.

2.2.5 Smlouva o antibalistických střelách

Když v šedesátých letech technologie pokročila natolik, že bylo možné se proti jadernému útoku bránit, Američané se báli, že by to mohlo vést k válce. Byl narušen

28 Krieger, David – Ong, Carah (2005). Back to Basics: Reviving Nuclear Disarmament in the Non-Proliferation Regime (Washington D.C.: Nuclear Age Peace Foundation), p. 11.

29 Cohen, Avner (2005). The Last Taboo: Israel's Bomb Revisited. Current History, vol. 104, no. 681, p. 170.

30 Krieger, David – Ong, Carah (2005). Back to Basics: Reviving Nuclear Disarmament in the Non-Proliferation Regime (Washington D.C.: Nuclear Age Peace Foundation), p. 8-9.

31 Encyclopaedia Britannica. Strategic Arms Limitation Treaty.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568184/Strategic-Arms-Limitation-Talks-SALT>. 22. březen 2012.

koncept vzájemně zajištěného zničení (Mutually Assured Destruction). V rámci rozhovorů SALT se proto prezident Nixon s Brežněvem dohodli na Smlouvě o antibalistických střelách. Ta omezovala možnost rozmístění protiraketové obrany nejprve na dvě, později jenom na jedno místo, což nestačí k obraně celého území. Navíc mohlo být rozmístěno pouze 100 raket³².

Tato smlouva vešla v platnost 3. října 1972 a umožnila omezení závodů ve zbrojení, protože nebylo nutné vyvíjet nové modernější rakety, které by překonaly protiraketový štít. Zároveň ušetřila oběma stranám nemalé peníze na provoz takové protiraketové obrany. Spojené státy pro malý účel a vysoké náklady po několika měsících provozu zavřely svou jedinou protiraketovou základnu³³.

V budoucnu se sice Spojené státy pokusily najít mezery ve smlouvě a pořídit si protiraketovou obranu (Strategic Defense Initiative), avšak tento projekt zůstal pouze ve fázích výzkumu³⁴.

Co se týče závodů ve zbrojení, tato smlouva měla jen velmi malý účinek, neboť se dá předpokládat, že Spojené státy, které smlouvu navrhly, by zbrojení stejně omezily, a Sovětský svaz zbrojil dál. Avšak s jistotou můžeme říct, že nedošlo k jaderné válce a jedním z důvodů je i to, že se všechny země vlastníci jaderné zbraně musely bát odvetného útoku, který by byl zničující. V tomto ohledu byla ABM Treaty efektivní – alespoň do roku 2001.

V roce 2001 prezident Bush oznámil, že Spojené státy odstoupí od smlouvy, neboť musí čelit novým hrozbám, které se diametrálně liší od hrozeb studené války³⁵. Mezinárodní prostředí je ale dnes méně napjaté, neboť studená válka už skončila. Tento krok nezvýšil riziko použití jaderné bomby, přestože rusko-americké vztahy zhoršil.

2.2.6 Smlouva o omezení podzemních zkoušek

V roce 1974 byla podepsána smlouva mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, která navazovala na předchozí Smlouvu o omezení testů jaderných zbraní. Poté, co při některých obzvláště silných testech bylo zasaženo i civilní obyvatelstvo, vyvinulo tlak na

32 Department of State. Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems.
<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>. 11. březen 2012

33 Arms Control Association. The Anti-Ballistic Missile Treaty at a Glance.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty>. 11. březen 2012.

34 Sofaer, Abraham D. (1986). The ABM Treaty and the Strategic Defense Initiative. Harvard Law Review, vol. 99, no. 8, p. 1973.

35 Munková, Eva (2008). Who Killed the ABM Treaty? Prague Journal of Central European Affairs, vol. 10, no. 2, p. 30.

vlády, aby bylo testování omezeno. Tato smlouva stanovila limit na sílu výbuchu při testování jaderných zbraní pod zemí. Zatímco Spojené státy upřednostňovaly limit někde mezi 100 a 200 kilotunami TNT, Sovětský svaz byl pro vyšší čísla. Nakonec byl schválen limit 150 kilotun. Než však smlouva vstoupila v platnost v roce 1976, obě země ještě otestovaly mnoho jaderných bomb, z nichž některé měly sílu i několik megatun³⁶.

Cílem této smlouvy bylo další omezení vývoje jaderných zbraní. Zákazem testů zbraní silnějších než 150 kilotun TNT se zamezilo vývoji nových typů takových zbraní, protože bez vyzkoušení nemohly být spolehlivé a efektivní³⁷.

Součástí smlouvy byl i kontrolní mechanismus, který vyžadoval rozsáhlou výměnu dat týkající se místa testu a jeho okolí. Tím byly vlády obou zemí nuceny k dříve nevídané spolupráci. Navíc byla do smlouvy zakomponována i tolerance drobného přesahu limitu³⁸.

Existuje však i kritický pohled, který říká, že tato smlouva je pouze odvedením pozornosti od neúspěšných jednání o úplném zákazu jaderných testů, které má jenom usmířit veřejnost³⁹. Pravdou je, že jaderným testům nebrání, pouze omezí jejich sílu.

Celkově vzato je tato smlouva pouze drobným pokrokem v jaderném odzbrojení v rámci rozhovorů SALT a NPT, a rozšířením Smlouvy o omezení jaderných testů. Přesto se však dá hovořit o úspěchu, protože cíl smlouvy se daří plnit. Oba státy začaly spolupracovat, což pomohlo snížit napětí studené války. Díky tomu mohly pokračovat ve vyjednávání o dalších omezeních týkajících se jaderných zbraní.

2.2.7 Smlouva o redukci strategických zbraní I

Po selhání rozhovorů SALT II v roce 1980 začala o dva roky později nová jednání o omezení jaderných zbraní. Od roku 1982 se obě strany snažily dohodnout na snížení počtu jaderných zbraní, které mělo proběhnout ve třech fázích. Ve výsledku měly být sníženy počty jaderných zbraní Spojených států a Sovětského svazu o 30--40%.

Po mnoha letech těžkého vyjednávání se podařilo dosáhnout shody až v roce 1991, kdy byla podepsána Smlouva o snížení počtu strategických zbraní (START). Pár měsíců

36 Ifft, Edward. The Threshold Test Ban Treaty. http://www.armscontrol.org/act/2009_03/LookingBack_Ifft. 21. březen 2012.

37 Von Hippel, Frank N. - Fieveson, Harold A. - Paine, Christopher E. (1987). A Low-Threshold Nuclear Test Ban. *International Security*, vol. 12, no. 2., p.135.

38 Department of State. Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Underground Nuclear Weapon Tests. <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/ttbt1.html>. 21. březen 2012.

39 Thee, Marek (1988). The Pursuit of a Comprehensive Nuclear Test Ban. *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 1, p.13.

po podepsání se Sovětský svaz rozpadl, přičemž některé nově vzniklé republiky měly na svém území jaderné zbraně. Byla to Ukrajina, Bělorusko, Kazachstán a Rusko.

V roce 1992 byl ke smlouvě přidán dodatek, který stanovil, že tyto státy přijmou START a připojí se k NPT jakožto nástupnické státy Sovětského svazu. Teprve roku 1994 však tato smlouva vstoupila v platnost, když ji Ukrajina, Bělorusko a Kazachstán ratifikovaly a připojily se k NPT jako státy bez jaderných zbraní. Poté se vzdaly všech jaderných zbraní, které na jejich území zůstaly po rozpadu Sovětského svazu, ať už jejich likvidací nebo předáním Rusku⁴⁰.

První fáze snižování počtu jaderných zbraní měla být dokončena v roce 1996, nicméně jak Spojené státy, tak Sovětský svaz a později Rusko začaly s odzbrojováním hned po podepsání smlouvy START. S trochou nadsázky by se dalo říct, že začaly „závody v odzbrojování“, když na oznámení George Bushe o likvidaci taktických zbraní v Evropě a Asii reagoval Gorbačov oznámením, že Sověti zlikvidují ještě o tisíc hlavic víc než vyžaduje START, zastaví veškeré jaderné testy a sníží i počty pozemních vojsk⁴¹.

Smlouva zahrnuje i kontrolní mechanismy, které umožňují Spojeným státům a Rusku navzájem provádět rozsáhlé kontroly montážních zařízení. V roce 1995 byly provedeny kontroly na 72 bývalých sovětských a 35 amerických zařízeních⁴².

V roce 2001 obě strany dokončily třetí fázi snižování počtu jaderných zbraní. Stejně tak státy bývalého Sovětského svazu dokončily svoje jaderné odzbrojení. Výsledkem je méně než 6000 rozmístěných jaderných zbraní na obou stranách, což je snížení téměř na polovinu oproti stavu před podepsáním smlouvy START. Smlouva byla platná patnáct let a krom snížení počtu jaderných zbraní také omezovala možnosti rozmístění, modernizace a testování jaderných zbraní⁴³.

Smlouva START může být považována za jeden z velkých úspěchů režimu nešíření jaderných zbraní, neboť je v souladu s jedním z cílů NPT. Podle článku VI NPT mají státy snižovat počty svých jaderných zbraní. Rusko i USA v důsledku podpisu smlouvy START snížily během deseti let své jaderné arzenály téměř na polovinu, což je oproti výsledkům předchozích jednání velký pokrok. Dnes již sice platnost smlouvy START vypršela, avšak obě vlády se dohodly na nové smlouvě New START. Nevýhodou této smlouvy může být

40 Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START I). <http://www.fas.org/nuke/control/start1/index.html>. 28. březen 2012.

41 Baglione, Lisa A. (1997). Finishing START and Achieving Unilateral Reductions: Leadership and Arms Control at the End of the Cold War. *Journal of Peace Research*, vol. 34, no. 2, p. 138.

42 Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START I). <http://www.fas.org/nuke/control/start1/index.html>. 28. březen 2012.

43 Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START I). <http://www.fas.org/nuke/control/start1/index.html>. 28. březen 2012.

fakt, že je to pouze bilaterální dohoda, kterou může jeden z aktérů kdykoli vypovědět. Krom toho jedinou kontrolou v dodržování této smlouvy jsou si oba aktéři navzájem a v momentě, kdy by se jeden z nich rozhodl tuto smlouvu vypovědět nebo porušit, mohli bychom se dočkat další studené války a závodů ve zbrojení. Přes tyto nedostatky je však tato dohoda jedním z nejvýznamnějších kroků k naplnění cílů režimu nešíření jaderných zbraní.

2.2.8 Smlouva o redukci strategických zbraní II

Smlouva o snížení počtu strategických zbraní číslo II (START II) byla podepsána Georgem Bushem a Borisem Jelcinem v roce 1993 po dvouletém jednání mezi Spojenými státy a Ruskem. Hlavní náplní této smlouvy bylo další omezení počtu jaderných zbraní ve dvou fázích s konečným číslem 3000-3500. Vedlejším efektem pak bylo omezení počtu jaderných zbraní nesených ponorkami a zákaz jaderných střel s více hlavicemi, které jsou schopny zasáhnout několik cílů najednou nezávisle na sobě (MIRV)⁴⁴.

Problémem se ale brzy ukázala být ratifikace smlouvy START II, neboť ruská Duma smlouvu neratifikovala ještě dalších sedm let. Stalo se tak až roku 2000, avšak vstup smlouvy v platnost byl vázán na další smlouvy. Již o dva roky později však Vladimír Putin ohlásil, že vzhledem k odstoupení USA od smlouvy ABM se Rusko necítí být vázáno smlouvou START II, čímž od smlouvy jednostranně odstoupilo. Tím skončily téměř deset let trvající snahy o prosazení této smlouvy. Nicméně mezitím už limity na snížení počtu jaderných zbraní smlouvy START II nahradily limity nové smlouvy SORT, která vstoupila v platnost měsíc před Putinovým prohlášením⁴⁵.

Hlavní cíl START II, kterým je další snížení počtu jaderných zbraní tedy zůstává. Vedlejší cíle na omezení specifických technologií týkajících se jaderných zbraní však už neplatí. Efektivitu této smlouvy snad ani nemá smysl hodnotit, jelikož prakticky nevstoupila v platnost. Mnohem důležitější bude efektivita smlouvy, která ji svým efektem nahrazuje, a tou je SORT. Pokud bychom se však už chtěli pouštět do nějakého hodnocení, musíme říci, že START II byla neefektivní hlavně v tom ohledu, že ani Spojené státy ani Rusko neměly dostatečný zájem na jejím vstupu v platnost.

44 Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START II). <http://www.fas.org/nuke/control/start2/index.html>. 28. března 2012.

45 Arms Control Association. Brief Chronology of START II. <http://www.armscontrol.org/factsheets/start2chron>. 28. března 2012.

2.2.9 Smlouva o úplném zákazu jaderných testů

Smlouva o úplném zákazu testů jaderných zbraní (CTBT) měla dovršit snahy, které začaly už v roce 1963 s podpisem Smlouvy o částečném zákazu jaderných testů. V těchto snahách pokračovaly i smlouvy NPT z roku 1968 a TTBT z roku 1974, které dále omezovaly možnosti testování jaderných zbraní.

Přestože už roku 1954 chtěl indický premiér Džaváharlál Néhrú vytvořit dohodu o zastavení jaderných testů⁴⁶, a o této možnosti se jednalo u každé z výše zmíněných smluv, realizace se tato myšlenka dočkala až v devadesátých letech. V roce 1994 začalo vyjednávání o podobě této smlouvy a v roce 1996 byla předložena k podpisu generálním tajemníkem OSN.

Obsahem smlouvy je úplný zákaz jakýchkoliv jaderných explozí, ať už pro vojenské nebo mírové účely. Dále pak zavádí organizaci, která má dohlížet na implementaci a dodržování smlouvy, a kontrolní mechanismy⁴⁷. Kontrola dodržování spočívá ve čtyřech různých měřeních vedlejších prvků jaderných explozí s mnoha stanovišti po celém světě⁴⁸.

V současné době smlouvu podepsalo 182 států, z nich ji ratifikovalo 157 států. Ke svému vstupu v platnost však smlouva vyžaduje, aby byla podepsána a ratifikována 44 státy, které jsou na seznamu Annex 2. Tyto státy jsou považovány za státy s jaderným potenciálem. Z tohoto seznamu smlouvu podepsalo 41 států a ratifikovalo ji 36 států. Smlouvu nepodepsala Indie, Pákistán a Severní Korea, a dosud nebyla ratifikována Čínou, Spojenými státy, Egyptem, Íránem a Izraelem⁴⁹.

Přestože Spojené státy byly prvním státem, který smlouvu podepsal, senát smlouvu neratifikoval, a to ani při pozdějších snahách v roce 1999. Prezident George Bush, Jr. pak byl proti ratifikaci smlouvy. Současný prezident Obama však přislíbil podporu CTBT a snahu o její ratifikaci senátem⁵⁰.

46 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. History: Summary. <http://www.ctbto.org/the-treaty/history-summary/page-1-summary-of-the-treatys-history/?Fsize=yyeojlfzwieup>. 29. březen 2012.

47 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Treaty Text. <http://www.ctbto.org/the-treaty/treaty-text/?Fsize=yyeojlfzwieup>. 29. březen 2012.

48 Federation of American Scientists. Comprehensive Test Ban Treaty. <http://www.fas.org/nuke/control/ctbt/>. 29. březen 2012.

49 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Status of Signature and Ratification. <http://www.ctbto.org/the-treaty/status-of-signature-and-ratification/?Fsize=yyeojlfzwieup>. 29. březen 2012.

50 Citizens for Global Solutions. About the Comprehensive Test-Ban Treaty (CTBT).

Smlouva sice zatím nevešla v platnost, avšak její efekt je viditelný již od jejího vzniku. Od jejího podpisu v roce 1996 se uskutečnilo pouze šest jaderných testů. Po dvou z nich měly v roce 1998 na svědomí Pákistán a Indie, zbylé dva provedla v letech 2006 a 2009 Severní Korea. Ani jeden z těchto tří států zatím smlouvu nepodepsal. Na druhou stranu Francie již zašla tak daleko, že rozebrala své testovací středisko, čímž se stala jedinou zemí s jadernými zbraněmi, která tak dosud učinila⁵¹. Efektivita této smlouvy tak může být považována za vysokou, přestože dosud nevstoupila v platnost. Státy se vzdaly jaderných pokusů, přestože je k tomu zatím smlouva nezavazuje.

2.2.10 Smlouva o redukci strategických zbraní III

V roce 1997 na konferenci v Helsinkách se prezidenti Bill Clinton a Boris Jelcin dohodli na tom, že jednání o třetí smlouvě START začnou, jakmile bude ratifikována smlouva START II. Smlouva START III pokračovala v úsilí předchozích dvou smluv o zmenšení arzenálů jaderných zbraní Spojených států a Ruska. Tato smlouva nastavovala nové, ještě nižší limity, kolik můžou obě strany mít rozmístěných jaderných zbraní. Toto číslo se mělo pohybovat někde mezi 2000-2500, ačkoliv ruská vláda byla ochotna vyjednávat i o nižších číslech. Smlouva měla také zprůhlednit inventáře jaderných zbraní, aby byl jejich počet snáze kontrolovatelný, a aby bylo možno dohlížet na jejich likvidaci. Mělo se jednat i o tom, že smlouvy START budou neomezeného trvání⁵².

Paradoxně už o pět let později byly smlouvy START II a START III minulostí, když byly efektivně nahrazeny smlouvou SORT. Oficiální vyjednávání o smlouvě START III ani nikdy nezačalo. Stejně jako u smlouvy START II, ani zde již nebyly projednávány vedlejší prvky smlouvy jako byla transparentizace jaderných arzenálů nebo neomezené trvání smluv⁵³.

<http://globalsolutions.org/prevent-war/nuclear-disarmament/comprehensive-test-ban-treaty-ctbt>. 29. březen 2012.

51 Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Nuclear Testing 1945-2009. <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-6-nuclear-testing-1945-2009/?Fsize=yyeojlifzwieup>. 29. březen 2012.

52 Arm Control Association. The START III Framework at a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/start3>. 28. březen 2012.

53 Arm Control Association. The START III Framework at a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/start3>. 28. březen 2012.

Neúspěch této smlouvy je částečně i neúspěchem NPT. Přestože díky smlouvě SORT nadále docházelo ke snižování počtu jaderných zbraní, ztroskotání vedlejších prvků smluv START II a START III omezilo spolupráci mezi Ruskem a Spojenými státy, s níž je toto snižování úzce propojeno. Důležitější však je, že tyto vedlejší prvky omezovaly některé technologie jaderných zbraní, což v novějších smlouvách zahrnuto není.

2.2.11 Smlouva o omezení strategických ofenzivních zbraní

Po neúspěchu smlouvy START II se Rusko a Spojené státy dohodly na jiné smlouvě, která dále omezuje počet jaderných zbraní. Smlouva o snížení počtu strategických útočných zbraní (SORT), která byla podepsána v roce 2002, říká, že do konce roku 2012 musí obě strany snížit počty svých rozmístěných jaderných zbraní na 1700-2200. SORT využívá kontrolní mechanismy smlouvy START I, nicméně smlouva START I vyprší již v roce 2009, to jest tři roky před termínem smlouvy SORT. Narozdíl od smluv START se SORT nezabývá omezením jaderných technologií, nestanovuje, co se má s jadernými zbraněmi udělat⁵⁴, a navíc je termín snížení zároveň i koncem platnosti smlouvy. Výsledkem je, že oba státy mohou v prosinci roku 2012 uklidit potřebný počet jaderných zbraní a v lednu roku 2013 je opět rozmístit. I Colin Powell uznal, že „smlouva...umožní mít tolik hlavic, kolik chcete“⁵⁵.

Prezidenti obou zemí chtěli zmenšit své jaderné arzenály, avšak zásadně se lišili ve způsobu, jakým to chtěli provést. Zatímco Rusko chtělo závazný dokument, který by se podobal smlouvám START, a ve kterém by Spojené státy prohlásily, že jejich raketová obrana nebude snižovat účinnost ruských útočných zbraní, Spojené státy chtěly spíše neformální oznámení, že oba státy sníží počty svých jaderných zbraní, a rozhodně nehodlaly omezit svou raketovou obranu. Zároveň odmítly zbavit se odstavených hlavic a raket, protože chtěly mít možnost je opět rozmístit, pokud to bude třeba⁵⁶.

54 Konkrétně říká, že s nimi státy naloží, jak uznají za vhodné.

55 Arms Control Association. The Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT) At a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/sort-glance>. 29. březen 2012.

56 Woolf, Amy F. (2008). Nuclear Arms Control: The Strategic Offensive Reductions Treaty. <http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL31448.pdf>. 21. duben 2012.

Tato smlouva je mnohem slabší, než měly být smlouvy START II a START III, přestože limit na jaderné zbraně je mnohem nižší. Nechává totiž oběma aktérům příliš široké manévrovací pole při plnění závazků této smlouvy. Dá se říct, že z právního hlediska je tato smlouva téměř bezvýznamná. O její efektivitě tedy už nemůže být ani řeč. Navíc již byla podepsána nová smlouva, která nahradila START I, která udává ještě nižší limity, čímž se SORT stala naprosto irelevantní, aniž by měla nějaký dopad na počty jaderných zbraní obou zúčastněných států.

2.2.12 Nová smlouva o redukci strategických zbraní

Poté, co vypršela platnost smlouvy START I v roce 2009, přestal existovat limit na počty rozmístěných jaderných zbraní Spojených států a Ruska. Ještě před tím však již začaly rozhovory o Nové smlouvě o snížení počtu strategických zbraní (New START). Ty vedly k podpisu smlouvy Barackem Obamou a Dmitrijem Medveděvem 8. dubna 2010 v Praze. V únoru 2011 pak smlouva vstoupila v platnost po její ratifikaci americkým senátem a ruskou dumou⁵⁷.

Smlouva vytvořila jakýsi kompromis mezi smlouvami START a smlouvou SORT. Jí stanovení limit je ještě nižší, než u smlouvy SORT, a to 1550 hlavic, avšak stejně jako SORT ponechává na obou aktérech, co se svými zbraněmi udělají. Tím se pouze přesouvají zbraně z aktivní pozice do skladů. Na druhou stranu ale New START přebírá a rozšiřuje kontrolní mechanismy smlouvy START I⁵⁸.

Nicméně asi nejdůležitější na smlouvě New START je to, že opět zlepšila vztahy mezi Ruskem a Spojenými státy, které se zhoršily po odstoupení Spojených států od ABM Treaty a ztroskotání smluv START II a START III. Navíc spolupráce mezi těmito dvěma státy, které vlastní asi 95% všech světových jaderných zbraní, může do budoucna velmi posílit režim nešíření jaderných zbraní⁵⁹. Již nyní můžeme vidět projevy zlepšení vztahů mezi oběma mocnostmi, když Rusko podpořilo sankce proti Íránu a Severní Koreji. Oba státy tak mají silnější pozici ve vedení

57 O'Hanlon, Michael E. New START Shouldn't Be Stopped.

http://www.brookings.edu/opinions/2010/1118_new_start_ohanlon.aspx. 30. březen 2012.

58 The White House. Key Facts About the New START Treaty. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/key-facts-about-new-start-treaty>. 30. březen 2012.

59 Cimbala, Stephen J. (2010). New Start or Not? U.S.-Russian Nuclear Arms Reductions in Perspective. *Comparative Strategy*, vol. 29, no. 3, p. 273.

režimu⁶⁰.

New START je tedy krokem vpřed, poté co byl učiněn skok vzad. Pakliže jako jeho cíl vnímáme opětovné získání důvěry mezi dvěma největšími jadernými mocnostmi, navázání spolupráce a vznik odrazového můstku pro další omezování jaderných zbraní, pak můžeme smlouvu chápat jako efektivní. Nicméně další vývoj závisí na zájmech obou zemí a na spolupráci dalších států vlastnících jaderné zbraně⁶¹.

2.2.13 Bezjaderné zóny

První pokusy o vytvoření bezjaderné zóny (NWFZ) sahají až do konce padesátých let minulého století. V roce 1958 se pokoušelo takovou iniciativu prosadit Polsko v takzvaném Rapackiho plánu, pojmenovaném podle tehdejšího ministra zahraničí. Tento plán zahrnoval do bezjaderné zóny kromě Polska i Československo a Východní i Západní Německo. I další státy uvažovaly o podobném kroku, avšak takovéto plány neměly uprostřed studené války šanci na úspěch. Přesto se Rapackiho plán stal vzorem pro další pokusy o zavedení bezjaderných zón⁶².

Ve stejnou dobu se začala rodit bezjaderná zóna na druhém konci světa, v latinské Americe. Zpočátku si státy kostarického návrhu z roku 1958 příliš nevěšimaly, avšak po kubánské krizi v roce 1962 si uvědomily, že bezjaderná zóna může zvýšit jejich bezpečnost. Smlouva o vzniku bezjaderné zóny vstoupila v platnost v roce 1969, nicméně bez účasti Brazílie, Argentiny a Kuby. Brazílie a Argentina se snažily následovat své mocenské ambice a až roku 1991 se dohodly na jaderné spolupráci a později přistoupily k NPT i NWFZ. Kuba přistoupila až roku 2002⁶³. Když nepočítáme bezjaderné zóny na neutrálních územích jako je

60 O'Hanlon, Michael E. New START Shouldn't Be Stopped.

http://www.brookings.edu/opinions/2010/1118_new_start_ohanlon.aspx. 30. březen 2012.

61 Cimbala, Stephen J. (2011). Nuclear Arms Reductions after New START: Incremental or Transformative? *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 24, no. 1, p. 1-2.

62 Arms Control Association. Nuclear-Weapon-Free Zones (NWFZ) At a Glance.

<http://www.armscontrol.org/factsheets/nwzfz>. 30. březen 2012.

63 Magnarella, Paul J. (2008). Attempts to Reduce and Eliminate Nuclear Weapons Through the Nuclear Non-Proliferation Treaty and the Creation of Nuclear-Weapon-Free Zones. *Peace & Change*, vol. 33, no. 4, p. 513-514.

Antarktida (od roku 1961) nebo vesmír (od roku 1967), vznikla Smlouvou z Tlatelolca roku 1969 první bezjaderná zóna⁶⁴.

Bezjaderné zóny vznikají v souladu s článkem VII NPT, který říká, že státy mohou vytvořit vlastní regionální struktury k naplnění cílů NPT. Členské státy NWFZ se zavazují nevyrábět, nezískávat, netestovat, nevlastnit, ani nemít na svém území či převážet přes své území jaderné zbraně⁶⁵. Podle OSN musí bezjaderná zóna splňovat tři kritéria – nesmí v ní být žádné jaderné zbraně, musí podléhat mezinárodní kontrole a musí být schválena valným shromážděním OSN⁶⁶. Tímto krokem se členské státy naprosto distancují od vojenského využití jaderných technologií, nicméně v otázkách mírového využití naopak spolupracují. Zároveň členské státy požadují od ostatních (obzvláště států s jadernými zbraněmi), aby tyto dohody respektovaly. Ke smlouvám proto existují protokoly, které mají zaručit, že státy s jadernými zbraněmi je nepoužijí proti státům, které jsou členy bezjaderné zóny, ani nebudou jinak porušovat smlouvy o bezjaderných zónách⁶⁷.

Kromě Bezjaderné zóny v Latinské Americe a Karibiku vznikly ještě další čtyři bezjaderné zóny v Africe, jižním Pacifiku, jihovýchodní⁶⁸ a střední Asii⁶⁹, a Mongolsko, které má status bezjaderného státu, který uznalo valné shromáždění OSN. O další bezjaderné zóně se uvažuje na blízkém východě, avšak zde je velkým problémem Izrael a jeho jaderné zbraně⁷⁰. Téměř celá jižní polokoule je zahrnuta v bezjaderných zónách. Ne všechny protokoly ke smlouvám o bezjaderných zónách však byly schváleny státy s jadernými zbraněmi. Častým problémem je svoboda moří, neboť smlouvy o bezjaderných zónách někdy zahrnují i exkluzivní ekonomickou zónu, která například v jihovýchodní Asii může bránit

64 V roce 1972 se bezjadernou zónou stalo i mořské dno.

65 Arms Control Association. Nuclear-Weapon-Free Zones (NWFZ) At a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/nwzf>. 30. březen 2012.

66 United Nations Office for Disarmament Affairs. Nuclear-Weapon-Free Zones. <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NWFZ.shtml>. 30. březen 2012.

67 Arms Control Association. Nuclear-Weapon-Free Zones (NWFZ) At a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/nwzf>. 30. březen 2012.

68 Tato zóna zahrnuje členské státy ASEANu.

69 Tato zóna zahrnuje bývalé sovětské republiky Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Turkmenistán.

70 International Atomic Energy Agency. IAEA Forum on Nuclear-Weapons-Free-Zone for Middle East to Convene. <http://www.iaea.org/newscenter/news/2011/nwzf.html>. 30. březen 2012.

proplouvání plavidel s jadernými zbraněmi na palubě⁷¹. Dalším problémem bezjaderných zón je, že protokoly se vztahují pouze na státy s jadernými zbraněmi, které jsou zahrnuty v NPT. Členové bezjaderných zón tedy nemají žádné záruky od Indie, Pákistánu, Izraele či Severní Koreje⁷².

Bezjaderné zóny jsou jakousi záplatou na nedostatky ve Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, ale mají své vlastní nedostatky, zejména chybějící záruky od států vlastnících jaderné zbraně. Přesto však mají několik důležitých efektů na mezinárodní scénu. Za prvé zvyšují důvěru mezi členskými státy bezjaderných zón, protože si navzájem přislíbily bezjadernost a spolupráci při mírovém využití jaderných technologií, a vytvářejí tak mezi nimi pojítko. To může být důležité zejména v etnicky roztržité Africe či Latinské Americe, kde panuje rivalita mezi Argentinou a Brazílií. Za druhé chrání alespoň do jisté míry své členské státy před hrozbou jaderného útoku, neboť dávají státům s jadernými zbraněmi jasnou zprávu, že pro ně nejsou konkurencí. A za třetí vznik bezjaderných zón vyvíjí na mezinárodní úrovni určitý tlak na státy s jadernými zbraněmi, aby usilovaly o jaderné odzbrojení podle článku VI NPT. Generální tajemník OSN vydal rezoluci, která navrhovala vytvořit NWFZ pokrývající celou jižní polokouli, ale ta byla odmítnuta Spojenými státy, Velkou Británií a Francií⁷³.

Zdá se tedy, že bezjaderné zóny jsou krok správným směrem, obzvláště pokud by se podařilo vytvořit NWFZ na blízkém východě a v Evropě. Vzhledem k postojům Izraele, Francie a Velké Británie se to zdá nepravděpodobné, avšak případ Mongolska, které vyhlásilo svůj bezjaderný status, přestože je z obou stran obklopeno jadernou Čínou a Ruskem, může v budoucnu způsobit, že se jeho příkladem budou inspirovat i další země.

71 Arms Control Association. Nuclear-Weapon-Free Zones (NWFZ) At a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/nwzfz>. 30. březen 2012.

72 Magnarella, Paul J. (2008). Attempts to Reduce and Eliminate Nuclear Weapons Through the Nuclear Non-Proliferation Treaty and the Creation of Nuclear-Weapon-Free Zones. *Peace & Change*, vol. 33, no. 4, p. 512-513.

73 Magnarella, Paul J. (2008). Attempts to Reduce and Eliminate Nuclear Weapons Through the Nuclear Non-Proliferation Treaty and the Creation of Nuclear-Weapon-Free Zones. *Peace & Change*, vol. 33, no. 4, p. 507-519.

3. Případové studie

3.1 Severní Korea

9. října 2006 provedla Severní Korea svůj první podzemní test jaderné zbraně. Síla výbuchu byla asi jedna kilotona TNT. Podle některých nemusel tento test být úspěšný, vzhledem k nízké síle výbuchu. Je však také možné, že výbuch byl slabý záměrně, aby Severní Korea získala zkušenosti, než bude pokračovat ve vývoji silnějších zbraní⁷⁴. Druhý test v roce 2009 však už takové pochyby nevzbudil. Jeho síla byla větší, nicméně k přesnějšímu odhadu chybí dostatek údajů.

Severní Korea je dosud jediné jednoznačné selhání režimu nešíření jaderných zbraní. K NPT KLDK přistoupila, avšak své závazky neplnila, později odstoupila a získala a otestovala jaderné zbraně. Proto se na tento případ nyní podíváme blíže a pokusíme se ukázat, proč tomu tak bylo.

3.1.1 Počátky jaderného programu KLDK

Počátky severokorejského jaderného programu sahají až do padesátých let dvacátého století. Tehdy chtěla Severní Korea získat prostředek odstrašení a pochybovala o tom, že by jí Sovětský svaz nebo Čína poskytli podporu. Soutěživost s Jižní Koreou jistě také hrála svou roli. Využila proto pomoci svých čínských a sovětských spojenců v oblasti jaderného výzkumu⁷⁵.

V roce 1962 se Severní Korea začala ubírat cestou zbrojení, kterou následuje dodnes. V polovině šedesátých let založila komplex pro jaderný výzkum v Jongbjonu, ve kterém pracovali specialisté vystudovaní v SSSR. Ze Sovětského svazu také pocházela asistence při stavbě výzkumného reaktoru IRT-2M, který v Jongbjonu fungoval. V roce 1974 severokorejští vědci zdokonalili reaktor ze Sovětského svazu a v téže době Severní Korea začala vyrábět druhý reaktor. V roce 1977 Severní Korea uzavřela dohodu s IAEA, která Agentuře dovolovala

74 Zhang, Hui. North Korea's Oct 9. Nuclear Test: Successful or Failed?.

http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/NKtest_INMM07_Hui.pdf. 12. duben 2012.

75 Clemens, Walter C., Jr. (2010). North Korea's Quest for Nuclear Weapons: New Historical Evidence. *Journal of East Asian Studies*, vol. 10, no. 1, p. 127-128.

provést kontrolu reaktoru IRT-2M⁷⁶.

Historie vojenského jaderného programu sahá do osmdesátých let, kdy Severní Korea začala s výstavbou zařízení na zpracování uranu. Současně zahájila konstrukci reaktoru mnohonásobně výkonnějšího než předchozí dva a s výstavbou zařízení na znovuzpracování jaderného materiálu. V roce 1985 tajné služby Spojených států odhalily tajný reaktor poblíž Jongbjonu a Severní Korea byla pod mezinárodním tlakem, aby přistoupila k NPT, což nakonec také učinila⁷⁷. V období od 1981 do 1991 také Severní Korea provedla mnoho testů velkých explozí, o kterých se odborníci domnívají, že mohly být součástí vývoje mechanismu jaderné zbraně⁷⁸.

3.1.2 První severokorejská krize

V průběhu členství v NPT porušila Severní Korea mnohokrát smlouvu a dohodu o zárukách s IAEA. Státy NPT jsou podle článku III povinny podepsat s IAEA dohodu o zárukách do osmnácti měsíců od svého přistoupení ke smlouvě. Severní Korea na konci této lhůty oznámila, že jí byly zaslány špatné formuláře, takže obdržela od IAEA nové tiskopisy a další osmnáctiměsíční lhůtu. Ani poté nebyla dohoda o zárukách podepsána, avšak mezinárodní společenství na KLDK nenaléhalo, aby svou povinnost splnila. K podpisu dohody o zárukách došlo až v roce 1992, téměř sedm let po přistoupení Severní Koreje k NPT. A součástí podpisu byly i politické požadavky, např. stažení amerických vojáků z Jižní Koreje. V důsledku toho mohla KLDK v roce 1989 uzavřít reaktor v Jongbjonu, aniž by byli přizváni inspektoři z IAEA. Při této příležitosti pravděpodobně Severní Korea z reaktoru vyjmula palivo, ze kterého by bylo možno vyrobit jednu až dvě plutoniové bomby⁷⁹.

Porušení dohody o zárukách vyšlo najevo po první severokorejské zprávě

76 Global Security. Nuclear Weapons Program. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/nuke.htm>. 12. duben 2012.

77 Federation of American Scientists. Nuclear Weapons Program. <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>. 12. duben 2012.

78 Klimko, Marian (2006). Korejská lidově demokratická republika. In: Rojčík, Ondřej - Vilímek, Petr (eds.), Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři (Brno: IIPS) s. 69.

79 Leventhal, Paul – Dolley, Stephen (1994). The North Korean Nuclear Crisis. *Medicine & Global Survival*, vol. 1, no. 3, p. 165-166.

Mezinárodní agentuře pro atomovou energii. Ukázalo se, že informace poskytnuté Severní Koreou jsou zkreslené nebo neúplné. KLDK tvrdila, že z reaktoru vyjmula pouze malé množství paliva při poškození palivových tyčí. Toto palivo prý následně přepracovala, nicméně analýzy IAEA ukázaly, že k přepracování došlo pravděpodobně třikrát. Ve stejné době Spojené státy poskytly IAEA satelitní snímky, na kterých byly dvě stavby, které severokorejská zpráva nezmiňovala. Tyto stavby vypadaly jako zařízení, kde se skladuje použité palivo. Navíc bylo zřejmé, že se severokorejská vláda snažila stavby zakrýt. Agentura si vyžádala inspekci těchto dvou zařízení, avšak Severní Korea odmítla. IAEA to považovala za porušení dohod o zárukách a informovala Radu bezpečnosti OSN, načež v roce 1993 Severní Korea ohlásila odstoupení od NPT. Spojené státy se tomu pokoušely zabránit a KLDK své odstoupení pozastavila, nicméně pokračovala v porušování dohody o zárukách. Spojené státy tedy pohrozily ekonomickými sankcemi⁸⁰.

V červnu roku 1994 Severní Korea nabídla umožnit inspekci všech zařízení, pokud budou jednání o sankcích zastavena, nicméně ještě předtím stihla zničit možné důkazy o zneužití jaderného programu. Z tohoto důvodu byla nabídka odmítnuta a IAEA zastavila veškerou technickou pomoc KLDK. Severní Korea na to reagovala odstoupením od dohody o zárukách s IAEA a opět zvažovala odstoupení od NPT⁸¹.

Následovala mezinárodní krize, kterou řešil i bývalý prezident Spojených států Jimmy Carter při své návštěvě v Severní Koreji. Nakonec byla přijata tzv. Rámcová dohoda z roku 1994, podle které měla Severní Korea zastavit a následně demontovat svůj jaderný program a zařízení na přepracování paliva, přičemž měla od Spojených států obdržet dva lehkovodní reaktory, které produkují pouze malé množství plutonia, a dají se tak těžko zneužít. Zároveň měla Severní Korea pracovat na zlepšení vztahů s USA a Jižní Koreou. Situace se ale nezměnila a mezinárodní společenství nepřistoupilo k žádným sankcím ani jiným akcím, přestože každý rok po dobu deseti let se ve zprávách IAEA Severní Korea

80 Fischer, David (1997). History of the International Atomic Energy Agency: the first forty years (Vienna: International Atomic Energy Agency) p. 116.

81 Leventhal, Paul – Dolley, Stephen (1994). The North Korean Nuclear Crisis. Medicine & Global Survival, vol. 1, no. 3, p. 166-167.

objevovala jako neplnící své závazky⁸².

3.1.3 Druhá severokorejská krize

V roce 2002 opět vypukla mezinárodní krize ve spojitosti se severokorejským jaderným programem. Spojené státy získaly informace o tom, že Severní Korea rozvíjí projekt obohacování uranu, což odporovalo Rámcové dohodě. Spojené státy proto zastavily dodávky topného oleje do Severní Koreje. KLDR na oplátku vyhostila poslední dva inspektory IAEA a odstoupila od NPT v lednu 2003. Nicméně jak odstoupení od dohody o zárukách s IAEA, tak odstoupení od NPT bylo sporné, neboť nebyly splněny náležité podmínky, navíc odstoupením od NPT nezaniká právo IAEA provádět kontroly prvního reaktoru ze Sovětského svazu podle předchozí dohody. Dodávky topného oleje pro Koreu od té doby zajišťovala Čína a pohrozila vetovat jakoukoli rezoluci Rady bezpečnosti OSN zaměřenou proti Severní Koreji. Poté mohla KLDR nerušeně přepracovat palivo z více než 8000 palivových tyčí a pokračovat ve vývoji jaderných zbraní. V roce 2004 Korea oznámila, že jaderné zbraně vlastní⁸³ a o dva roky později oznámila i jejich první test. V roce 2009 pak testovala podruhé.

3.1.4 Shrnutí

Arzenál jaderných zbraní Severní Koreje je odhadován na tři až dvacet jaderných hlavic⁸⁴. Přesnější počty nelze určit, neboť Severní Korea nezveřejňuje žádné informace. Mezinárodní společenství nijak nezabránilo, aby Severní Korea získala jaderné zbraně a její počínání tolerovalo. Často ji dokonce některé státy různými způsoby podporovaly. Například Sovětský svaz, když pomohl v padesátých a šedesátých letech startu prvního reaktoru, Spojené státy dodávkami topného oleje, nových reaktorů a různou humanitární pomocí, a v neposlední řadě také Čína, která podporuje severokorejský režim a brání jakékoli akci, která by ho mohla

82 Federation of American Scientists. Nuclear Weapons Program. <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>. 13. duben 2012.

83 Goldschmidt, Pierre. The Nuclear Non-proliferation Regime: Avoiding the Void. <http://www.npolicy.org/files/20060228-Goldschmidt-AvoidingTheVoid-Corr.pdf>. 13. duben 2012.

84 Global Security. Nuclear Weapons Program. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/nuke.htm>. 14. duben 2012.

ohrožit. Dále můžeme jmenovat státy jako je Írán nebo Sýrie, které od Severní Koreje nakupovaly vojenskou techniku, zejména rakety⁸⁵. Přesto jaderné mocnosti, zejména Rusko, vidí Severní Koreu s jadernými zbraněmi nerady. Oslabuje to totiž jejich pozici na mezinárodní scéně a navíc je může Severní Korea svými jadernými zbraněmi vydírat⁸⁶.

Neefektivita režimu nešíření jaderných zbraní spočívá v tom, že ačkoli mezinárodní společenství vědělo, kam směřuje severokorejský výzkum, nic proti tomu neučinilo. Mezinárodní systém je stále postaven na nedotknutelnosti státní suverenity a na aliancích mezi státy. Dokud bude mít stát porušující mezinárodní úmluvy a narušující bezpečnost spojence mezi stálými členy Rady bezpečnosti, nedá se očekávat, že by proti němu bylo zakročeno a poslušnost byla vynucena.

3.2 Írán

Írán v současnosti podniká pochybné aktivity v oblasti jaderné technologie. Z tohoto důvodu na něj byly uvaleny sankce. Z pohledu režimu nešíření jaderných zbraní je Írán pravděpodobně nejdůležitějším případem, neboť dosud není rozhodnuto o tom, zda bude v tomto případě režim úspěšný a Írán jaderné zbraně nezíská, či zda je získá a zařadí se po bok Severní Koreje coby neúspěch.

3.2.1 Počátky íránského jaderného programu

Íránský jaderný program začal v padesátých letech dvacátého století, kdy podepsal dohodu s organizací Atomy pro mír. Spojené státy poté Íránu dodaly výzkumný reaktor a poskytovaly obohacený uran jako palivo. Od té doby nenastal žádný významnější rozvoj programu, s výjimkou přístupu Íránu k NPT v roce 1968, až do sedmdesátých let. V roce 1974 Írán podepsal dohodu o zárukách s IAEA a hlava státu, Réza šáh Páhloví, nechal zřídit Íránskou organizaci pro atomovou energii. Zároveň oznámil plán vybudovat až dvacet jaderných reaktorů, které měly

85 Habib, Benjamin (2011). North Korea's Nuclear Weapons Programme and the Maintenance of the Songun System. *The Pacific Review*, vol. 24, no. 1, p. 45.

86 Clemens, Walter C., Jr. (2010). North Korea's Quest for Nuclear Weapons: New Historical Evidence. *Journal of East Asian Studies*, vol. 10, no. 1, p. 149-150.

vyrábět dostatek energie. Tento plán byl na západě vítán a v průběhu pěti let s Íránem německé a francouzské firmy uzavřely smlouvu na jejich výstavbu⁸⁷.

Írán měl také zájem na domácím přepracování paliva nebo zařízení na oddělování plutonia, které by umožnilo nakládat s použitým palivem. Spojené státy však byly proti tomuto kroku a podporovaly možnost mezinárodního zařízení nebo návratu paliva zpět do USA. To bylo hlavním problémem při vyjednávání o jaderné spolupráci Spojených států a Íránu. Zároveň však existovaly obavy, že by Írán mohl chtít získat jadernou zbraň⁸⁸. Přestože Írán ujišťoval, že nechce získat jaderné zbraně, později přiznal, že pokud jaderné zbraně získají další státy, bude muset přizpůsobit svůj postoj⁸⁹.

Po islámské revoluci a pádu šáha v roce 1979 ukončily Spojené státy s Íránem jadernou spolupráci a íránská vláda sama ukončila jaderný program a plán na jaderné reaktory. Později se vláda rozhodla dostavit elektrárnu v Búšehru, nicméně německá společnost ukončila práce v souvislosti se začátkem íránsko-irácké války v roce 1980. Tato válka přesvědčila íránskou vládu, že potřebuje odstrašující prostředek, kterým jaderné zbraně bezpochyby jsou. V roce 1988 budoucí prezident Rafsandžání artikuloval nutnost získat jakékoli prostředky k obraně Íránu, mezi nimiž figurovaly i chemické, biologické a jaderné zbraně⁹⁰. Někdy v téže době získal Írán spojení s černým trhem vedeným pákistánským vědcem A. Q. Khanem, který Íránu poskytl plány a součástky k zařízení na obohacování uranu⁹¹.

Írán chtěl dokončit svůj jaderný komplex v Búšehru a požádal o pomoc některé státy. Nakonec podepsal v roce 1995 smlouvu s Ruskem, přestože Spojené státy od tohoto kroku Rusko zrazovaly a žádaly ukončení jednání o této smlouvě⁹².

87 Parillo, Jill M. Iran's Nuclear Program.

http://www.carnegieendowment.org/static/npp/Jill_Iran_fact_1_Oct_sheet_1.pdf. 14. duben 2012.

88 Institute for Science and Nuclear Security. Nuclear History. <http://www.isisnucleariran.org/nuclear-history/>. 14. duben 2012.

89 Nuclear Threat Initiative. Iran: Nuclear Chronology. http://www.nti.org/media/pdfs/iran_nuclear.pdf?_=1316542527. 14. duben 2012.

90 Institute for Science and Nuclear Security. Nuclear History. <http://www.isisnucleariran.org/nuclear-history/>. 14. duben 2012.

91 Parillo, Jill M. Iran's Nuclear Program.

http://www.carnegieendowment.org/static/npp/Jill_Iran_fact_1_Oct_sheet_1.pdf. 14. duben 2012.

92 Nuclear Threat Initiative. Iran: Nuclear Chronology. http://www.nti.org/media/pdfs/iran_nuclear.pdf?_=1316542527. 14. duben 2012.

Měly totiž podezření, že Írán civilním jaderným programem pouze maskuje tajný program na výrobu jaderných zbraní, a proto tlačily na dodavatele, aby omezili spolupráci s Íránem. Rusko-íránská smlouva z roku 1995 opravdu obsahovala tajný protokol, podle kterého mělo Rusko dodat Íránu výzkumný reaktor⁹³.

3.2.2 Porušování dohody o zárukách

Íránské porušování dohody o zárukách s IAEA se naplno projevilo v roce 2002, kdy Írán po mezinárodním nátlaku předložil IAEA dokumentaci svého jaderného programu. Téhož roku došlo k odhalení zařízení na obohacování uranu v Natanzu, které učinila exilová Íránská národní rada pro odboj. Podle ní je zařízení v Búšehru pouze na udržení pozornosti, zatímco tajné jaderné programy probíhají právě v Natanzu⁹⁴.

Dokumentace, kterou Írán předložil, obsahovala mnoho nedostatků a ukazovala na mnohá porušení dohody o zárukách. Například v roce 1991 Írán nedeklaroval import uranu z Číny, neoznámil obohacování uranu v letech 1999 a 2002, a neohlásil existenci mnoha zařízení⁹⁵. Po dalších výměnách dokumentů mezi Íránem a IAEA ohlásila v roce 2006 Agentura Radě bezpečnosti OSN, že došlo k porušení dohody o zárukách, že však není schopna určit, zda je íránský jaderný program pouze pro mírové účely nebo zda se Írán snaží získat jadernou zbraň. Od té doby Rada bezpečnosti přijala několik rezolucí, které měly přimět Írán ke spolupráci s IAEA, aby mohla prověřit jeho jaderný program. Dále měl Írán zastavit svůj program obohacování, pozastavit stavbu těžkovodního reaktoru a podepsat protokol k dohodě o zárukách s IAEA. Dosud se tak však nestalo a Írán pokračuje ve svém jaderném programu, i když podepsal, nicméně neratifikoval, dodatečný protokol k dohodě o zárukách⁹⁶.

93 Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/iran/nuclear/>. 14. duben 2012.

94 Institute for Science and Nuclear Security. Nuclear History. <http://www.isisnucleariran.org/nuclear-history/>. 14. duben 2012.

95 Iran Watch. Iran's Nuclear Program. <http://www.iranwatch.org/wmd/wmd-nucleaessay-footnotes.htm>. 14. duben 2012.

96 Kerr, Paul K. Iran's Nuclear Program: Tehran's Compliance with International Obligations. <http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R40094.pdf>. 14. duben 2012.

3.2.3 Shrnutí

Snahy mezinárodního společenství přimět Írán, aby ukončil svůj jaderný program, kterým porušuje dohody o zárukách s IAEA, byly doposud neúspěšné. Přestože jsou na Írán uvaleny mnohé sankce týkající se dovozu zbraní a dalších materiálů, díky černému trhu má Írán přístup k mnoha technologiím na obohacování uranu⁹⁷. Podle různých odhadů má Írán blízko k vyrobení jaderné zbraně. Podle jiných by však už Írán jadernou zbraň dávno měl⁹⁸. Není tedy jasné, zda Írán opravdu usiluje o výrobu jaderné zbraně, či zda pouze odmítá konformitu mezinárodního společenství. Přestože totiž porušil dohodu o zárukách, IAEA dosud nemůže potvrdit, že jde o snahu získat jadernou zbraň. Efektivita režimu nešíření jaderných zbraní se pravděpodobně ukáže právě na tomto případě. Pokud totiž Írán získá jaderné zbraně, kontrolní mechanismy IAEA tím budou silně zpochybněny a může tak vzniknout nežádoucí precedent pro další země. Pokud naopak Írán od snah získat jadernou zbraň upustí, bude to znamenat upevnění pozice režimu NPT a sníží to riziko jeho dalších porušení.

3.3 Jihoafrická republika

Jihoafrická republika je dosud jediným státem, který jaderné zbraně dokázal vyrobit a poté přistoupil na jaderné odzbrojení. V případě JAR zaznamenal režim nešíření jaderných zbraní jedinečný úspěch, protože dosáhl svých cílů. Proto je důležité případ Jihoafrické republiky analyzovat a zjistit, co k tomu vedlo.

3.3.1 Jihoafrický jaderný program

Jihoafrická republika začala svůj jaderný program po druhé světové válce, kdy založila Radu pro atomovou energii. Na přelomu padesátých a šedesátých let začala JAR svůj první velký jaderný výzkum a v polovině šedesátých let, kdy od Spojených států získala výzkumný reaktor SAFARI-1, vzniklo zařízení v Pelindabě.

97 Konkrétně se jedná o plány a součástky k odstředivkám typu P1.

98 Nuclear Threat Initiative. Iran: Nuclear Chronology. http://www.nti.org/media/pdfs/iran_nuclear.pdf?_=1316542527. 14. duben 2012.

Tam JAR vybuďovala svůj vlastní reaktor SAFARI-2⁹⁹. V roce 1969 pak postavila i první zařízení na obohacování uranu, která se nazývala Y plant¹⁰⁰.

V sedmdesátých letech se Jihoafrická republika zapojila do projektu mírových jaderných explozích se záměrem využít je při těžbě. V té době měla již dostatek zkušeností s jadernou technologií, které se při tomto projektu ještě rozšířily. Někdy v té době začal i vojenský jaderný program. Důvody JAR pro získání jaderné zbraně byly dány vnějším prostředím. Jihoafrická republika měla strach ze sovětského vlivu v regionu jižní Afriky, který vedl ke zhoršení bezpečnostní situace. V tomto prostředí měla JAR pocit izolace a bezmocnosti a chtěla získat jakousi regionální prestiž¹⁰¹.

V roce 1975 začala Jihoafrická republika připravovat dvě podzemní komory pro otestování jaderné zbraně. Toho si všiml i Sovětský svaz a Spojené státy, na jejichž naléhání v roce 1977 JAR obě komory uzavřela¹⁰². Ve stejný rok ale začala v Pelindabě operovat zařízení pro výzkum a produkci jaderných zbraní. Situace v regionu eskalovala kvůli přítomnosti kubánských jednotek v Angole a embargu OSN¹⁰³.

V roce 1978 byl přijat jaderný strategický plán, který zahrnoval tři fáze. V první fázi měla existence jaderných zbraní zůstat skrytá. Pokud by JAR čelila vojenské hrozbě a západ by nebyl ochoten intervenovat, měla přejít do druhé fáze. V té by s existencí jaderného arzenálu Jihoafrické republiky byly seznámeny západní mocnosti, aby byly donuceny k intervenci. V případě neúspěchu druhé fáze by třetí fáze zahrnovala otevřené prohlášení o vlastnictví jaderných zbraní a v případě nutnosti i jaderný test. V extrémním případě by se pak JAR uchýlila k použití jaderné zbraně¹⁰⁴.

99 Albright, David. South Africa's Nuclear Weapons Program.

http://web.mit.edu/ssp/seminars/wed_archives01spring/albright.htm. 19. duben 2012.

100De Villiers, J.W. - Jardine, Roger – Reiss, Mitchell (1993). Why South Africa Gave Up the Bomb. Foreign Affairs, vol. 72, no. 5, p. 99.

101Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/nuclear/>. 19. duben 2012

102Federation of American Scientists. Nuclear Weapons Program. <http://www.fas.org/nuke/guide/ras/nuke/>. 19. duben 2012.

103Albright, David. South Africa's Nuclear Weapons Program.

http://web.mit.edu/ssp/seminars/wed_archives01spring/albright.htm. 19. duben 2012.

104Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/nuclear/>. 19. duben 2012

První kompletní jadernou zbraň JAR zhotovila v roce 1982 a v roce 1985 určila konečný počet zbraní na sedm. V roce 1989 vlastnila šest jaderných zbraní a dostatek jaderného materiálu na sedmou zbraň, když se začalo mezinárodní prostředí i vnitřní situace měnit¹⁰⁵.

3.3.2 Jaderné odzbrojení

Na konci osmdesátých let, kdy odešla kubánská vojska z Angoly a Sovětský svaz slábnul, Jihoafrická republika přestala pociťovat nebezpečí, které ji přimělo získat jaderné zbraně. Navíc se začal hroutit i vnitřní režim apartheidu a nastal tak čas ukončit izolaci JAR¹⁰⁶.

Vláda Jihoafrické republiky vyjádřila možnost přistoupení JAR k NPT v roce 1987. Klíčový byl však rok 1989, kdy nastoupil prezident de Klerk, který k tomuto cíli začal směřovat. De Klerk rozhodl o demontování jaderných zbraní, aby mohla JAR přistoupit k NPT. Jelikož jaderný program Jihoafrické republiky byl stále tajný i jeho ukončení podléhalo utajení. V roce 1991 JAR přistoupila ke smlouvě NPT a teprve poté de Klerk zveřejnil informaci, že Jihoafrická republika měla v minulosti jaderné zbraně¹⁰⁷.

Po jaderném odzbrojení a přistoupení k NPT se začala Jihoafrická republika aktivně angažovat v režimu NPT. V roce 1993 přijala zákon, který ji zavazoval nerozvíjet jaderné zbraně. V roce 1995 na konferenci NPT její zástupci přispěli ke shodě, aby smlouva NPT nabyla časově neomezeného trvání. V roce 1996 byla v Pelindabě podepsána smlouva, která z Afriky činí zónu bez jaderných zbraní. V témže roce JAR podepsala Smlouvu o úplném zákazu testů jaderných zbraní, kterou o tři roky později i ratifikovala jako stát ze seznamu Annex 2. Jihoafrická republika je také velkým vývozcem jaderných materiálů a technologií, a spolu s USA pracovala na nových typech jaderných reaktorů, které by byly těžko zneužitelné. Nicméně má JAR problém s bezpečností, neboť z ní pochází mnoho

105Albright, David. South Africa's Nuclear Weapons Program.

http://web.mit.edu/ssp/seminars/wed_archives01spring/albright.htm. 19. duben 2012.

106Nuclear Weapon Archive. South Africa's Nuclear Weapons Program.

<http://nuclearweaponarchive.org/Safrica/SADisarming.html>. 19. duben 2012.

107Nuclear Weapon Archive. South Africa's Nuclear Weapons Program.

<http://nuclearweaponarchive.org/Safrica/SADisarming.html>. 19. duben 2012.

materiálu na černém trhu. Navíc se v roce 2007 do zařízení v Pelindabě podařilo vloupat několika lidem, kteří dosud nebyli dopadeni¹⁰⁸.

3.3.3 Shrnutí

Jihoafrická republika je dosud jediným státem, který se vzdal svých jaderných zbraní a ukončil svůj vojenský jaderný program. Tento případ se dá považovat za úspěch režimu nešíření jaderných zbraní. Zároveň byl tento případ důležitý i pro IAEA, která změnila svoje nahlížení na kontrolní mechanismy. Jihoafrickou republiku přesvědčilo k odzbrojení to, že prvotní důvody zbrojení zmizely. Není jisté, že sankce mezinárodního společenství v tomto směru pomohly k jadernému odzbrojení JAR. Naopak, sankce možná ještě utvrdily JAR v jejím odhodlání získat jadernou zbraň¹⁰⁹. Případ Jihoafrické republiky by tak mohl posloužit mezinárodnímu společenství jako klíčová zkušenost, ze které se dají odvodit postupy při podobných případech v budoucnu. Sankce, které jen prohlubují nepřátelství a odhodlání cílového státu, by tak mohla nahradit diplomacie a snaha odstranit důvody vedoucí ke zbrojení. Dosud se tak však zatím nestalo a změna ani není v dohledné budoucnosti na obzoru.

108Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/nuclear/>. 19. duben 2012

109Albright, David. South Africa's Nuclear Weapons Program.

http://web.mit.edu/ssp/seminars/wed_archives01spring/albright.htm. 19. duben 2012.

4. Závěr

Režim nešíření jaderných zbraní, podobně jako například OSN, je pouze konstrukt, který zcela závisí na členských státech, jejich zájmech, možnostech a schopnostech. Veškerou činnost, kterou mu můžeme připsat, uvedly do pohybu jednotlivé státy. Proto se dá jeho efektivita měřit jen těžko. Když například Jihoafrická republika demontovala své jaderné zbraně a přistoupila k NPT, nelze jednoznačně říci, že to bylo zásluhou NPT, a že by Spojené státy netlačily na JAR, i kdyby NPT neexistovalo. Na druhou stranu ale existence NPT jednoznačně podporuje státy v tom, aby se nesnažily získat jaderné zbraně, protože jim nabízí rozumnou alternativu. Díky existenci NPT mají státy neutrální platformu, která překonává jejich vzájemnou nedůvěru a prohlubuje spolupráci za cílem jaderného odzbrojení.

Některé části NPT jsou méně efektivní, jiné jsou efektivnější. Vzhledem k tomu, že jde o unikátní snahu v dějinách lidstva, nelze předpokládat, že cesta bude snadná, a že se bude vždy ubírat správným směrem. Čím však alespoň do jisté míry můžeme změřit efektivitu režimu nešíření jaderných zbraní, jsou čísla. V době vzniku režimu mělo jaderné zbraně pět států. Po jeho vzniku je získalo dalších pět. Čtyři z těchto států nejsou členy NPT, přičemž Severní Korea jím byla. Nikdy však plně nepřistoupila na pravidla režimu. Pátý stát, JAR, se svých jaderných zbraní vzdal a k NPT přistoupil.

V současnosti má tedy jaderné zbraně devět států. Na světě existuje kolem dvou set států¹¹⁰. Oproti obavám J. F. Kennedyho, jaderné zbraně vlastní necelých pět procent států a do budoucna se nezdá, že by počet jaderných mocností měl růst¹¹¹. A to přesto, že v minulosti měly jaderný program i další státy, jako je Libye, Brazílie, Argentina, Irák, Sýrie, Jižní Korea a Tchaj-wan¹¹². Bělorusko, Kazachstán a Ukrajina měly dokonce i jaderné zbraně po rozpadu Sovětského svazu, ale vzdaly se jich a přistoupily k NPT.

¹¹⁰Organizace spojených národů má 193 členů.

¹¹¹Výjimkou může být v současnosti Írán.

¹¹²Arms Control Association. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance.

<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>. 20. duben 2012.

Počet jaderných zbraní sice po vzniku režimu NPT stále stoupal, avšak to bylo způsobeno eskalací v rámci studené války. Po jejím ukončení se počet jaderných zbraní ve světě trvale snižuje. Hlavní zásluhu na tom má snižování arzenálů dvou největších jaderných mocností – Spojených států a Ruska –, které stále vlastní přes devadesát procent světových jaderných zbraní.

Na případech Severní Koreje, Íránu a Jihoafrické republiky můžeme vidět, že přes snahy režimu jsou státy schopny jaderné zbraně získat. Vidíme však také, že jaderné odzbrojení je možné. Počet jaderných mocností by se tedy mohl snižovat, pokud k tomu budou podmínky příznivé. Nyní už je na jednotlivých členech mezinárodního společenství, aby dokázali spolupracovat a nastolit tyto podmínky.

5. Seznam použité literatury a pramenů

Albright, David. South Africa's Nuclear Weapons Program.
http://web.mit.edu/ssp/seminars/wed_archives01spring/albright.htm. 19. duben 2012.

Arms Control Association. Brief Chronology of START II.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/start2chron>. 28. březen 2012.

Arms Control Association. Nuclear-Weapon-Free Zones (NWFZ) At a Glance.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/nwfz>. 30. březen 2012.

Arms Control Association. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>. 20. duben 2012.

Arms Control Association. The Anti-Ballistic Missile Treaty at a Glance.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty>. 11. březen 2012.

Arm Control Association. The START III Framework at a Glance.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/start3>. 28. březen 2012.

Arms Control Association. The Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT) At a Glance. <http://www.armscontrol.org/factsheets/sort-glance>. 29. březen 2012.

Baglione, Lisa A. (1997). Finishing START and Achieving Unilateral Reductions: Leadership and Arms Control at the End of the Cold War. *Journal of Peace Research*, vol. 34, no. 2, p. 135-152.

BBC News. North Korea Withdraws From Nuclear Pact.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/2644593.stm>. 9. březen 2012.

Brzoska, Michael (1992). Is the Nuclear Non-Proliferation System a Regime? A Comment on Trevor McMorris Tate. *Journal of Peace Research*, vol. 29, no. 2, 215-220.

Bull, Hedley (1975). Rethinking Non-Proliferation. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, vol. 51, no. 2, 175-189.

Cimbala, Stephen J. (2010). New Start or Not? U.S.-Russian Nuclear Arms Reductions in Perspective. *Comparative Strategy*, vol. 29, no. 3, 260-277.

Cimbala, Stephen J. (2011). Nuclear Arms Reductions after New START: Incremental or Transformative? *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 24, no. 1, 1-25.

Citizens for Global Solutions. About the Comprehensive Test-Ban Treaty (CTBT). <http://globalsolutions.org/prevent-war/nuclear-disarmament/comprehensive-test-ban-treaty-ctbt>. 29. březen 2012.

Clemens, Walter C., Jr. (2010). North Korea's Quest for Nuclear Weapons: New Historical Evidence. *Journal of East Asian Studies*, vol. 10, no. 1, 127-154.

Cohen, Avner (2005). The Last Taboo: Israel's Bomb Revisited. *Current History*, vol. 104, no. 681, p. 169.

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. History: Summary. <http://www.ctbto.org/the-treaty/history-summary/page-1-summary-of-the-treatys-history/?Fsize=yyeojlifzwieup>. 29. březen 2012.

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Nuclear Testing 1945-2009. <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-7-nuclear-testing-1945-2009/>. 29. březen 2012.

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Status of Signature and Ratification. <http://www.ctbto.org/the-treaty/status-of-signature-and-ratification/?Fsize=yyeojlifzwieup>. 29. březen 2012.

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Organisation. Treaty Text. <http://www.ctbto.org/the-treaty/treaty-text/?Fsize=yyeojlifzwieup>. 29. březen 2012.

De Villiers, J.W. - Jardine, Roger – Reiss, Mitchell (1993). Why South Africa Gave Up the Bomb. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 5, p. 98-109.

Department of State. Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems.

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>. 11. březen 2012

Department of State. Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Underground Nuclear Weapon Tests. <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/ttbt1.html>. 21. březen 2012.

Dougherty, James E. (1965). The Non-Proliferation Treaty. *Russian Review*, vol. 25, no. 1, p. 10-23.

Encyclopaedia Britannica. Strategic Arms Limitation Treaty. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568184/Strategic-Arms-Limitation-Talks-SALT>. 22. březen 2012.

Federation of American Scientists. Comprehensive Test Ban Treaty. <http://www.fas.org/nuke/control/ctbt/>. 29. březen 2012.

Federation of American Scientists. Nuclear Weapons. <http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/>. 9. březen 2012.

Federation of American Scientists. Nuclear Weapons Program. <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>. 12. duben 2012.

Federation of American Scientists. Nuclear Weapons Program. <http://www.fas.org/nuke/guide/rsa/nuke/>. 19. duben 2012.

Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START I). <http://www.fas.org/nuke/control/start1/index.html>. 28. březen 2012.

Federation of American Scientists. Strategic Arms Reduction Treaty (START II). <http://www.fas.org/nuke/control/start2/index.html>. 28. březen 2012.

Fischer, David (1997). *History of the International Atomic Energy Agency: the first forty years* (Vienna: International Atomic Energy Agency).

Foreign Affairs. Nuclear Disorder. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65732/graham-allison/nuclear-disorder>. 21. duben 2012.

Global Security. Nuclear Weapons Program.

<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/nuke.htm>. 12. duben 2012.

Goldschmidt, Pierre. The Nuclear Non-proliferation Regime: Avoiding the Void.

<http://www.npolicy.org/files/20060228-Goldschmidt-AvoidingTheVoid-Corr.pdf>. 13. duben 2012.

Habib, Benjamin (2011). North Korea's Nuclear Weapons Programme and the

Maintenance of the Songun System. *The Pacific Review*, vol. 24, no. 1, p. 43-64.

Herzig, Christopher (1983). IAEA Safeguards. *International Security*, vol. 7, no. 4, p. 195-199.

Hiroshima & Nagasaki Remembered. Hiroshima & Nagasaki 60 Years Later.

<http://www.hiroshima-remembered.com/>. 9. březen 2012.

Ifft, Edward. The Threshold Test Ban Treaty.

http://www.armscontrol.org/act/2009_03/LookingBack_Ifft. 21. březen 2012.

Institute for Science and Nuclear Security. Nuclear History.

<http://www.isisnucleariran.org/nuclear-history/>. 14. duben 2012.

International Atomic Energy Agency. IAEA Forum on Nuclear-Weapons-Free-Zone

for Middle East to Convene. <http://www.iaea.org/newscenter/news/2011/nwfz.html>. 30. březen 2012.

International Atomic Energy Agency. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons.

<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/infcirc140.pdf>. 10. březen 2012.

Iran Watch. Iran's Nuclear Program. <http://www.iranwatch.org/wmd/wmd-nucleaessay-footnotes.htm>.

14. duben 2012.

Kerr, Paul K. Iran's Nuclear Program: Tehran's Compliance with International

Obligations. <http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R40094.pdf>. 14. duben 2012.

Klimko, Marian (2006). Korejská lidově demokratická republika. In: Rojčík, Ondřej - Vilímek, Petr (eds.), Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři (Brno: IIPS).

Krasner, Stephen D. (1983). Structural cause and regime consequences: regimes as intervening variables. In: Krasner, Stephen D. (ed.), International Regimes (Ithaca: Cornell University Press).

Krieger, David – Ong, Carah (2005). Back to Basics: Reviving Nuclear Disarmament in the Non-Proliferation Regime (Washington D.C.: Nuclear Age Peace Foundation).

Leventhal, Paul – Dolley, Stephen (1994). The North Korean Nuclear Crisis. *Medicine & Global Survival*, vol. 1, no. 3, p. 164-175.

Magnarella, Paul J. (2008). Attempts to Reduce and Eliminate Nuclear Weapons Through the Nuclear Non-Proliferation Treaty and the Creation of Nuclear-Weapon-Free Zones. *Peace & Change*, vol. 33, no. 4, 507-521.

Munková, Eva (2008). Who Killed the ABM Treaty? *Prague Journal of Central European Affairs*, vol. 10, no. 2, p 30-32.

Nuclear Threat Initiative. Iran: Nuclear Chronology. http://www.nti.org/media/pdfs/iran_nuclear.pdf?_=1316542527. 14. duben 2012.

Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/iran/nuclear/>. 14. duben 2012.

Nuclear Threat Initiative. Nuclear. <http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/nuclear/>. 19. duben 2012

Nuclear Weapons Archive. South Africa's Nuclear Weapons Program. <http://nuclearweaponarchive.org/Safrica/SADisarming.html>. 9. březen 2012.

Nuclear Weapons Archive. The First Atomic Weapons. <http://nuclearweaponarchive.org/Usa/Med/Lbfm.html>. 9. března 2012.

O'Hanlon, Michael E. New START Shouldn't Be Stopped.
http://www.brookings.edu/opinions/2010/1118_new_start_ohanlon.aspx. 30. březen 2012.

Parillo, Jill M. Iran's Nuclear Program.
http://www.carnegieendowment.org/static/npp/Jill_Iran_fact_1_Oct_sheet_1.pdf. 14. duben 2012.

Project of the Nuclear Age Peace Foundation. Nuclear Testing.
<http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/issues/testing/introduction.htm>. 9. březen 2012.

Simpson, John (1994). Post Cold War NPT. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), vol. 70, no. 1, p. 17-39.

Sofaer, Abraham D. (1986). The ABM Treaty and the Strategic Defense Initiative. *Harvard Law Review*, vol. 99, no. 8, p. 1972-1985.

Tate, Trevor (1990). Regime building in the Non-Proliferation system. *Journal of Peace Research*, vol. 24, no. 4, p. 399-414.

The White House. Key Facts About the New START Treaty.
<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/key-facts-about-new-start-treaty>. 30. březen 2012.

Thee, Marek (1988). The Pursuit of a Comprehensive Nuclear Test Ban. *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 1, p. 5-15.

United Nations. Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Background Information.
<http://www.un.org/en/conf/npt/2005/background.html>. 9. březen 2012.

United Nations Office for Disarmament Affairs. Nuclear-Weapon-Free Zones.
<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NWFZ.shtml>. 30. březen 2012.

Universiteit Utrecht. Radiocarbon Dating.
<http://web.science.uu.nl/AMS/Radiocarbon.htm>. 9. březen 2012.

US Congress (1983) Nuclear Safeguards: A Reader (Washington, D.C.: U.S. G.P.O.).

U.S. Department of State. Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water. <http://www.state.gov/t/isn/4797.htm>. 9. březen 2012.

Von Hippel, Frank N. - Fieveson, Harold A. - Paine, Christopher E. (1987). A Low-Threshold Nuclear Test Ban. *International Security*, vol. 12, no. 2, p. 135-151.

Waisová, Šárka (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).

Woolf, Amy F. (2008). Nuclear Arms Control: The Strategic Offensive Reductions Treaty. <http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL31448.pdf>. 21. duben 2012.

Zhang, Hui. North Korea's Oct 9. Nuclear Test: Successful or Failed?. http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/NKtest_INMM07_Hui.pdf. 12. duben 2012.

6. Resumé

The thesis aims to evaluate the efficiency of the nuclear non-proliferation regime. For this purpose it defines the regime and determines which treaties are part of the regime. Then it analyzes these parts of the regime and tries to assess the efficiency of some of the treaties. In the second part of the work there is shown how the regime works on three case studies. They are case studies of North Korea, Iran and South Africa. The development of the nuclear programme of these countries is displayed in these case studies from the beginnings until present situation, and the attitude and position of the regime are analyzed. The final part is a summarization of the preceding information and evaluation of the regime as a whole.